

PREDLOG IZDELAVE KORPUSA HUMORJA V GOVORU ZA SLOVENŠČINO

MIRA KRAJNC IVIČ,¹ ŠPELA ANTLOGA²

¹ Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Maribor, Slovenija

mira.krajnc@um.si

² Univerza v Mariboru, Fakulteta za elektrotehniko, računalništvo in informatiko,

Maribor, Slovenija

s.antloga@um.si

V prvem delu prispevek predstavlja teorije humorja (superiornosti, sproščanja in neskladja), kot njihovo nevtralno združitev in dopolnitev Raskinovo semantično teorijo humorja ter njeno nadgradnjo, tj. Attardovo splošno teorijo verbalnega humorja (v nadaljevanju GTVH), namenjeno analizi šal. A humor v konverzaciji nastaja tudi spontano in v večji odvisnosti od neposrednega konteksta, zato je na kratko predstavljeno teoretično ozadje konverzacijskega humorja. Humorno je po teoriji superiornosti omejeno z nacionalnimi mejami in s časom, odvisno je od zvestobe skupini, identifikacije z njo. Raziskovanje konverzacijskega humorja v slovenskem jeziku je torej nujno. To bi lahko pospešila izdelava ustreznega korpusa. V drugem delu prispevka so zato pod drobnogled vzeti korpusi humorja, in sicer: v katerih jezikih so na voljo govorni, pisni ali multimodalni korpusi, označeni kot humorni; kako obsežni so ti korpusi, katero gradivo zajemajo, kateri od njih so prosto dostopni, kako je potekalo označevanje humornih pasаж, kateri jezikovni pojavi in drugi nejezikovni kodi so bili označevani. V zaključku predstavlja rezultate ankete, ki sva jo izvedli z namenom presoje, ali je lahko tovrstna metoda učinkovita za določanje humornih pasаж in ali lahko pomaga pri presoji označevalca, katera jezikovna ali nejezikovna sredstva vplivajo na humornost izreka oz. pasажe.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.ff.4.2024.10](https://doi.org/10.18690/um.ff.4.2024.10)

ISBN
978-961-286-882-6

Ključne besede:
humor,
teorije humorja,
govorjeno besedilo,
korpus,
slovenščina

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI

[https://doi.org/
10.18690/um.ff.4.2024.10](https://doi.org/10.18690/um.ff.4.2024.10)

ISBN

978-961-286-882-6

Keywords:

humor,
humor theory,
spoken text,
corpus,
Slovene

SPOKEN SLOVENE CORPUS OF HUMOR: A DRAFT PROPOSAL

MIRA KRAJNC IVIČ,¹ ŠPELA ANTLOGA²

¹ University of Maribor, Faculty of Arts, Maribor, Slovenia
mira.krajnc@um.si

² University of Maribor, Faculty of Electrical Engineering and Computer Science,
Maribor, Slovenia
s.antloga@um.si

The first part of the paper presents the theories of humor (Superiority Theory, Release Theory, and Incongruity Theory), and as their neutral integration and complementation, Raskin's Semantic Theory of Humor, as well as its extension, Attard's General Theory of Verbal Humor developed for analysing jokes. However, humor in conversation also arises spontaneously and depends more on the immediate context. Therefore, we also present a brief theoretical background of conversational humor. According to the Superiority Theory, humor is limited by national boundaries and time; it depends on loyalty to a group and identification with it. Research on conversational humour in the Slovene language is therefore essential. This could be accelerated by developing a suitable corpus. The second part of the article examines corpora of humor, namely: which languages have available spoken, written or multimodal corpora characterized as humorous; their size, material they cover, accessibility, annotation procedure of humorous segments, and which linguistic phenomena and other non-linguistic instruments were annotated. In conclusion, we present the survey results to help us evaluate whether the method used can be effective for determining the humor passages and deciding about the linguistic or non-linguistic means that affect the humorousness of the utterance or passage.

1 Uvod¹

Humor je človeški in družbeni pojav (Bergson 1977: 12). Zaradi odvisnosti od konteksta zahteva ustvarjalno razumevanje ubesedenega in situacije. To pa je mogoče le, ko človek lahko vidi preko trenutne (neugodne) situacije. Humor je človekov notranji mehanizem za preraščanje težav. V nasprotju s šalo, s katero tvorec skuša pridobiti le ugodje ali pa postavlja ugodje v službo agresije, humor ne vsebuje le nečesa sproščujočega, ampak nekaj veličastnega in zmagovitega, zato je dostojanstven (Freud 1991: 94). Humor je kot družbeni pojav v smislu odziva na politično-družbena dogajanja v porastu. Veča oziroma izraža družbeno angažiranost posameznika ali skupnosti. Temu porastu raziskave ne sledijo v celoti. Razvijanje humorne zmožnosti zahteva spontano in načrtno opazovanje, samoopazovanje, urjenje in spoznavanje tudi teoretičnega ozadja o humorju. Njegovo raziskovanje je multidisciplinarno in multimodalno. Vključuje številne discipline, kot so psihologija, filozofija, sociologija, komunikacija in literarne vede, a se pogosto zgodi, da te discipline prezrejo (jezikovno) teorijo humorja ali pa so brez nje (Attardo, Raskin 2017: 51). To naj bi se spremenilo po uveljavitvi Raskinove semantične teorije humorja, tj. po letu 1985 oz. 1991 (Attardo, Raskin 2017: 51), in njene nadgradnje v splošno teorijo verbalnega humorja. Kljub temu pa je humor na področju slovenistike še vedno raziskovan le v okrnjeni pojavnosti. Nekaj raziskav humorja najdemo pri U. Jarnovič (Jarnovič 2008), M. Stritar (Stritar 1999/2000) in M. Krajnc Ivič (Krajnc Ivič 2011, 2013, 2017). Drugi avtorji slovenističnega jezikoslovja (Jesenšek 2010; Stramljič Breznik 2002) so humor analizirali z vidika neskladja, dvoumja na ravni pomena v umetnostnih besedilih, znanih kot humorna. Avtorji npr. komunikologije, etnologije, folkloristike in sorodnih ved se te tematike redko lotevajo (Babič 2018), izjema je slovenska literarna zgodovina in literarna teorija (npr. Zadavec 1991, Borovnik 1997), vendar tudi ta humorja ne raziskuje z vidika GTVH in ob upoštevanju multimodalnosti besedila. Na področju slovenistike bi bilo treba zlasti na področju govornega diskurza sistematično raziskati, katera semantična sredstva (metafora, ironija, hiperbola itd.), pragmatične strategije (odnos do vsebine, sogovorca ...), kateri žanri, katero znanje in katera neverbalna sredstva (mimike, kretnje) ter druge nejezikovne kode (barva glasu) uporabljamo oz. izkoriščamo v konverzaciji za doseganje humornega učinka, in tudi kako se vsa ta omenjena sredstva in različni kodi medsebojno prepletajo ter dopolnjujejo.

¹ Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega projekta ARIS Temeljne raziskave za razvoj govornih virov in tehnologij za slovenski jezik (J7-4642).

Namen prispevka je ob predstavitvi temeljnih teorij humorja in s predlogom za izgradnjo korpusa humorja deloma pripraviti gradivno ozadje za raziskovanje ugotovljenih vrzeli pri preučevanju konverzacijskega humorja v slovenščini.

2 Teorije humorja

Pri raziskovanju humorja se pokaže troje: 1) da beseda humor v preteklosti ni imela pomena, kot ga poznamo danes, 2) da je bilo humorno, šaljivo vezano na telesno, kar je zlasti z vidika religij predstavljalo nizko, nevredno pozornosti, in 3) da je bilo jezikoslovje z vidika raziskovanja humorja vedno obrobno, manj pomembno področje, vodilno področje pri raziskovanju humorja je bila psihologija (Attardo, Raskin 2017: 50), spregledati pa ne gre vloge filozofije (Bergson, Kant, Descartes idr.). Glede na to so se razvijale klasične teorije humorja (teorije superiornosti, teorije sproščanja in teorije neskladja). Kot ugotavlja Raskin (1985: 40–41 po Attardo, Raskin 2017: 51), te tri teorije humor opisujejo z zelo različnih vidikov in se pri tem dopolnjujejo. Teorija neskladja podaja izjave o dražljaju; teorija superiornosti označuje odnose ali stališča med tvorcem in naslovnikom; teorija sproščanja pa komentira naslovnikove občutke in njegovo psihologijo (Attardo, Raskin 2017: 51).

Za področje jezikoslovja sta ključni na scenariju temelječa Raskinova semantična teorija humorja, ki je zasnovana kot nevtralna glede na vse te teorije in je z njimi združljiva, ter njena nadgradnja, to je Attardova splošna teorija verbalnega humorja.

2.1 Klasične teorije humorja: teorija superiornosti, teorija sproščanja in teorija neskladja²

2.1.1 Teorija superiornosti

Za teorijo superiornosti, imenovano tudi teorija nadrejenosti, je pomemben *Esej o smehu* Henrija Bergsona (1977), ki enako kot Descartes vidi smeh kot družbeni dejavnik, tj. smeh je vedno smeh skupine, ki ga ne moremo uživati, kadar se čutimo osamljene, ločene od ostalega sveta, čeprav se smeh izživi na nekakšni brezčutnosti (Bergson 1977: 12–14).

² Če ni označeno drugače, je besedilo povzeto po Cristina Larkin-Galiñanes (2017).

Za to skupino teorij humorja je pomembno razumevanje smeha. Ta je sredstvo, s katerim naj bi se posameznik osvobodil negativnih, z vidika produktivnosti posameznika v skupnosti nezaželenih nagonov (agresije, spolnosti itd.). Za te nagone civilizacija in družba od posameznika pričakujeta, da jih zatre. Smeh zato zgodovinsko gledano predstavlja nekaj vulgarnega, grešnega, motečega. Lahko je sredstvo družbenega nadzora, celo glavna naloga smeha je nadzorovati ljudi. Posameznika namreč že potencialna možnost, da bi bil predmet posmeha, omejuje pri dejanjih, besedah, čustvovanjih in razmišljanjih in mu preprečuje, da bi se oddaljil od tega, kar v družbi velja za normalno, primerno in spodobno. Vendar pa človeka napake drugih spravljajo v smeh zaradi svoje nesocialnosti in ne zaradi svoje nemoralnosti. Čeprav smeh po eni strani pomeni 'ustrahovati s poniževanjem', to je nasprotnika narediti majhnega, manj vrednega, vrednega posmeha ali preprosto komičnega, to po drugi strani pomeni, da je kaj humorno le do te mere, da izboljša predmet naklonjenosti; z drugimi besedami tistega, ki se smeje, predstavi v boljši luči. Od tod izvira poimenovanje te teorije kot teorije superiornosti.

Ali je kaj humorno/smešno oz. ali je kdo humoren/smešen, je tako odvisno od zvestobe skupini, od identifikacije z določeno skupino in od tega, v kolikšni meri imajo udeleženci komunikacijskega stika skupno družbeno ozadje. Iz tega izhaja, da je humor pogosto omejeno z nacionalnimi mejami in s časom. Humor je v veliki meri vprašanje referenc skupin in afektivne naravnosti (Larkin-Galiñanes 2017: 9).

A prav dejstvo, da je smeh sredstvo, s katerim naj bi se posameznik osvobodil nagonov (ki jih družba ne tolerira), hkrati tudi pomeni, da smeh predstavlja obrambni mehanizem, kar je osnova teorij sproščanja.

2.1.2 Teorija sproščanja

Teorija sproščanja predstavlja psihološki in fiziološki pristop k razumevanju humorja. Povezavo med humorjem in zdravjem sicer omenjajo že klasični avtorji (Aristotel, Cicaro), saj humor prinese užitek in sprostitiv. Ko s smehom nasprotnika naredimo manj vrednega ali komičnega, dosežemo užitek in moč, saj smo ga premagali. S Hipokratovimi tipi osebnosti pa je bila vzpostavljena tudi povezava med smehom in humorjem. Sangvinik kot tip osebnosti je optimist, vesel in ljubitelj zabav teržitka. V tem smislu je humor posebna ali prevladujoča lastnost, ki tvori temelj človekovega značaja.

Za teorijo sproščanja so pomembna spoznanja Immanuela Kanta in Herberta Spencerja. Prvi navaja, da je smeh naklonjenost, ki nastane zaradi nenadne preobrazbe napetega pričakovanja v nič. To opredelitev povzame drugi v opisu delovanja smeha, ko navaja: »V primeru smeha se zgodi, da se razvijejo čustva, ki se nato pokažejo kot neprimerna, tako da se čustvo spremeni iz močnega v šibko, tako nastala odvečna energija pa se sprosti v vrsti mišičnih gibov (smeš), ki ne vodijo v nobeno dejanje, temveč služijo le sprostitvi živčne energije, podobno kot to počne odprtje varnostnega ventila v parni cevi.« (Larkin-Galiñanes 2017: 10). V posamezniku se tako ustvari ravnovesje ali katarza, kot bi to poimenoval Aristotel.

Poleg koncepta sproščanja je za razumevanje humorja pomemben še koncept vzburjenosti. Šala povzroči neprijetno stanje rahle vzburjenosti. To stanje je nastalo zaradi nelagodja, zmedenosti, napetosti, tudi strahu. Tako nastala vzburjenost se v varnem okolju sprosti, zmanjša. Da pa sploh nastopi sprostitvev, mora obstajati določeno stanje duha/uma, in sicer splošno veselo razpoloženje, nagnjeno k smehu, in pričakovanje komičnega.

Čeprav teorija sproščanja v prvi vrsti pojasnjuje nastanek smeha in čeprav njena smiselnost pri besednem humorju ni vedno očitna, prav ta poudarja spoznanje, da je za razumevanje humorja potreben predhodni obstoj ugodnega razpoloženja.

2.1.2 Teorija neskladja

Lahko bi rekli, da to, kako se smejimo in čemu se smejimo, velja za kazalnik izobrazbe, občutljivosti za druge in družbenega razreda, a že od Aristotela dalje si raziskovalci smeha in humorja prizadevajo analizirati in opredeliti, kateri drugi dejavniki poleg posmeha in norčevanja prispevajo k zabavi. Pojem 'zabava' je v primerjavi s teorijo superiornosti in teorijo sproščanja vpeljan »šele« pri teoriji neskladja. Teorija neskladja je kognitivni pristop k razumevanju humorja. Ta teorija se ukvarja z 'duhovitostjo' in ne z naključnim ali priložnostnim smehom, ki ga povzročijo situacija ali osebne značilnosti; ukvarja se z nasmehom in ne s smehom. In to sprva počne s pragmatičnega vidika zabave, ki ima kot komunikacijski dogodek cilj zabavati, s čimer ustvari nepričakovano neskladje. Neskladnost pomeni zaznavanje in odkrivanje odnosov med idejami ali stvarmi, ki se na prvi pogled zdijo popolnoma nepovezane in med katerimi je um s svojo prefinjenostjo ter hitrostjo odkril razmerja (Larkin-Galiñanes 2017: 13). Tu je treba omeniti Sigmunda Freuda, ki je predvidel teorijo Victorja Raskina o zamenjavi scenarijev. Freud namreč navaja,

da svoje zaznave organiziramo v okviru tako imenovanih abstraktnih pojmov, ki pogosto združujejo različne stvari pod isto oznako, tako da zelo različne predmete pogosto poimenujemo z isto besedo. Dodati je treba še Bergsonovo ugotovitev, da je situacija komična, ko hkrati pripada dvema povsem neodvisnima nizoma dogodkov in jo je mogoče hkrati razumeti v dveh popolnoma različnih pomenih. S tem je neskladju pripisal družbeno, kontekstno dimenzijo. A samo neskladje ni dovolj, potreben je še element nepričakovanosti ali presenečenja. Zato je vrednotenje humorja zasnovano kot dvostopenjski proces, ki vključuje odkritje neskladja. Temu odkritju sledi razrešitev neskladnosti z uporabo drugačnega kognitivnega pravila. Ta razrešitev je tisto, kar ločuje humor od tistega, kar bi sicer bilo preprosto nesmisel.

Jezikovna sredstva, s katerimi lahko izzovemo smeh/humor, so enakozvočnice, sopomenke, nekonvencionalna raba jezika, nemogoče hiperbole in pretiravanje na splošno, besedne igre, ironija, dvoumnost, nepričakovani preobrati, risanje čudnih podobnosti ali različnosti, primerjave in metafore ... Jezikovna sredstva ustvarijo niz, sestavljen iz vnosa (ubeseditvev), napovedi verjetne vsebine, potrjevanja ali nepotrjevanja, iz novega vnosa in iz prilagajanja razumevanja ubesedenega novemu vnosu itd. Ta niz je enak za katero koli besedilo, a pri šali naslovnik pride do točke, običajno na koncu, ko se njegova pričakovanja nenadoma ne potrdijo, nastalega neskladja, ker je besedila konec, pa ni mogoče razrešiti (glej dalje 2.2.2 Konverzacijski humor po H. Kotthoff). Naslovnik se zato oprime reševanja nastale težave tako, da se vrne na mesto v jedru besedila/šale, ki mu neskladje pomaga razrešiti. Gre za zaznavanje entitete (situacije ali ideje) v dveh referenčnih okvirjih ali 'valovih dolžinah' oziroma v dveh asociativnih kontekstih, kar je znano kot bisociacija, tj. povezava med dvema asociativnima kontekstoma, ki sta običajno nezdružljiva.

2.2 Jezikoslovne teorije humorja

Za področje jezikoslovja sta pomembni Raskinova semantična teorija humorja in njena nadgradnja, tj. Attardova GTVH. Ker obe teoriji v ospredje postavljata semantični scenarij, sta predstavljeni skupaj. A ti teoriji sta osredotočeni na analizo kratkih šal, njuna uporaba za analizo drugega gradiva, npr. konverzacije, zahteva nadgradnjo (Attardo, Raskin 2017: 51). Zato in zato, ker je žarišče prispevka t. i. konverzacijski humor, ki v konverzaciji nastaja spontano (Kotthoff 1998) ali pa je predoblikovan (Dynel 2009) in je njegovo razumevanje še bolj vezano na neposredni

kontekst ter tudi na druge nejezikovne kode za doseganje humornega učinka, je na kratko predstavljen tudi pojem konverzijskega humorja.

2.2.1 Semantična teorija humorja in GTVH

Raskinova semantična teorija humorja je – kot rečeno – nadaljevanje in povezava vseh treh velikih skupin teorij humorja. Ta teorija pri analizi humorja v ospredje postavi semantiko in pragmatiko. Njena težava je – tako Attardo in Raskin (2017: 53) –, da si tudi jezikoslovci težko predstavljajo, kaj pomeni besedna zveza 'neskladje dveh scenarijev'. Čeprav je scenarij na najpreprostejši ravni enak leksikalnemu pomenu besede (Attardo 2001: 3), je to za razumevanje tako pojma 'scenarij' kot 'neskladje' premalo. Glavna predpostavka semantične teorije in GTVH je, da je humor mogoče analizirati z istimi orodji, ki so potrebna za predstavitev pomena/smisla katerega koli, tj. tudi nehumornega besedila (Attardo, Raskin 2017: 51).

2.2.1.1 Scenarij kot element znanja

Scenarij je kognitivna struktura (Attardo 2001: 2), element znanja o svetu, ki ga sestavlja veliko število rutin o tem, kako kaj delamo, vidimo (Attardo, Raskin 2017: 53).³ Vsebuje informacije, ki so prototipične za opisovano entiteto (Attardo 2001: 3). Po Raskinu (Attardo 2001: 3) je scenarij neposredno povezan z leksikalnimi enotami: določen leksem priključuje določen scenarij. To pomeni, da scenarij ni le izkustvena/spoznavna enota. S psihološkega vidika so prisotnost oz. resničnost scenarija ugotavljali eksperimentalno v raziskavah, ki so vključevale priklic dogodkov v zgodbi ali priklic zgodbe z dogodki v drugačnem vrstnem redu od običajnega. Ugotovljeno je bilo, da so se udeleženci eksperimenta spomnili dogodkov, ki so bili v scenariju, tudi če se v dejanski zgodbi niso zgodili, hkrati pa so ti udeleženci spremenili vrstni red dogodkov tako, da je ta bil skladen s scenarijem (p. t.). Čeprav se scenariji aktivirajo med semantično in pragmatično obdelavo besedila, se lahko bistveno razlikujejo od površinske uresničitve besedila, saj je interpretacija besedila (s strani tvorca, naslovnika ali raziskovalca) vedno nujno konstrukt interpreteta (Attardo 2001: 7).

³ Scenarij kot primer globalnega vzorca omenjata tudi Beaugrande in Dressler (1992: 69). Opredelita ga kot ustaljen načrt, ki ga aktiviramo z namenom določanja vlog in določanja pričakovanega ravnanja udeležencev komunikacijskega stika. Za scenarij je značilna vnaprej utrjena rutina (p. t.).

Attardo (2001: 8–9) pojasnjuje, da je scenarij del večjega scenarija, ki povezuje vsa semantična vozlišča oz. scenarije, značilne za določeno družbo, kulturo. To trditev pojasni na primeru razmerja med scenarijema 'mati' in 'oseba' – *mati* je podpomenka leksema *oseba*.

Scenariji so torej povezani preko medsebojnih vezi (medleksemska pomenska razmerja). Zanimivo je, da so te vezi lahko različnih dolžin, kar kaže na to, da se določeni vozli pogosteje asociativno aktivirajo kot drugi (Attardo 2001: 8). Vsi scenariji, vozli in vezi med njimi tvorijo semantično omrežje, ki vsebuje vse informacije, ki jih ima govorec nekega jezika o svoji kulturi. Nova informacija lahko scenarij predrugači, zato so scenariji odprto-zaprti (Attardo 2001: 6).

Po Raskinu naj bi semantično teorijo sestavljali seti vseh scenarijev, s katerimi razpolaga tvorec, in seti pravil njihovega kombiniranja. Naloga teh pravil je združiti vse možne pomene scenarijev in zavreči tiste kombinacije, ki ne omogočajo koherentnega razumevanja besedila (Attardo 2001: 9). Razumevanje besedila pomeni hranjenje uspešnih, koherentnih kombinacij in vključevanje drugih prav tako koherentnih kombinacij, dokler niso obdelane vse besedilne enote. Če obstaja vsaj eno koherentno, dobro oblikovano razumevanje – Attardo tu (2001: 9) uporabi celo izraz interpretacija –, je to razumevanje besedila potrjeno kot besedilni pomen, semantična teorija pa stavek/besedilo oz. besedilno enoto označi kot 'dobro oblikovan/-o'. Semantičnemu razumevanju sledi pragmatično razumevanje oziroma interpretacija, ki iz konteksta semantičnemu besedilnemu pomenu doda inference, implikacije itd. (Attardo 2001: 9 po Raskin 1985: 80). Attardo (p. t.) doda, da je ločevanje semantičnega razumevanja od pragmatičnega dodano zaradi jasnosti.⁴

2.2.1.2 GTVH in humorno besedilo

Kot omenjeno, je GTVH prvotno nastala za analiziranje šal (Attardo, Raskin 2017: 51). Šala je kratko pripovedno besedilo, ki vsebuje napoved (angl. *set up*) in poanto (angl. *punch line*) (Attardo 2001: vii, Dynel 2009). Po GTVH mora šala kot humorno besedilo izpolnjevati dva pogoja: 1) deloma ali popolnoma mora biti združljiva z dvema različnima scenarijema (npr. alkohol in marihuana oba povzročata odvisnost

⁴ O tvorjenju smisla besedila s pragmatičnega vidika glej P. Grice (1989: 31), o povezavi med semantiko in pragmatiko pa tudi G. Deleuz po T. Erzar (1997: 64–69), ki navaja, da smisel ni lociran v nobeni od treh dimenzij jezika (semantika, skladnja, pragmatika), saj te dimenzije niso ločene, ampak si skupaj s smislom, ki kroži med njimi, podajajo tudi te vidike pomena.

in sta drogi), 2) oba scenarija, čeprav združljiva (odvisnost, droga), morata hkrati v določenem segmentu biti nasprotna (dobro/slabo; prepovedano/neprepovedano). Poleg opozicije dobro/slabo Attardo (2001: 20) po Raskinu navaja še štiri za človekovo življenje bistvene opozicije: življenje/smrt, spodobno/nеспodobno, denar/ne-denar, visok/nizek položaj. Doda pa tudi še dodatna nasprotja po Chlopickem: odsotnost/prisotnost, nujnost/nenujnost oz. neizogibnost/izogibnost, veliko/malo.

Temeljna razlika med Raskinovo semantično teorijo humorja in GTVH je v uvedbi petih drugih virov znanja, ki jih je treba poleg scenarija uporabiti pri tvorjenju šale. Ti dodatni viri so: logični mehanizem (pretiravanje, analogije, zavajanje, nepričakovani preobrati ...), tarča, pripovedna strategija, jezik in situacija. GTVH tako poleg leksikalnega scenarija vključuje teorijo naratologije in pragmatično teorijo v še večjem obsegu (Attardo 2001: 22).

2.2.3 Konverzacijski humor po H. Kotthoff

Konverzacijski humor je krovni termin za obsegovno različne humorne enote, ki so predoblikovane ali v interakciji tvorjene spontano (Dynel 2009). Helga Kotthoff (1998: 43) navede 6 definicijskih prvin za opredelitev konverzacijskega humorja. Te prvine so: a) za vse šaljive dejavnosti je značilno, da jih lahko spodbudi smeh ali da se z njim lahko zaključijo; smeh ni nujni pogoj ali rezultat, temveč le možen, b) med šaljivimi dejavnosti se igra z ustaljenimi/ouveljavljenimi pomeni in vsebinami, c) sestavni deli humorističnih dejavnosti so dvoumje, razmišljanje na več nivojih hkrati (bisociacija /glej 2.1.2 Teorija neskladja/) in interpretativna raznolikost, č) humor deluje na osnovi kakršnega koli skupnega védenja, d) pri humorju imajo pomembno vlogo domišljija, ustvarjalnost in igra, f) šaljenje omogoča sklepanja o družbi, občutih in zgradbi vrednot udeležencev komunikacijskega stika in g) humor najbolje deluje v veselem oz. sproščenem vzdušju.

Omenjena avtorica (1998: 46) izraze šala, humor in šaljivo komuniciranje uporablja kot nadpomenke za vse fenomene, ki jih lahko označimo kot 'neresne' v konverzaciji. Ne izgone se niti razmejitvi med termini smešno, humor in komično. Smešno se po njenem mnenju posreči s prekrivnostjo pomena, ki ustvari zabavno sprostitev, in ni omejeno le na šalo kot tipično šaljivi žanr, ustvari pa poanto in presenetljiv pomenski zasuk. Za humor navaja, da ta praviloma označuje določeno držo in čustveno stanje, ko lahko cenimo smešno, komično in ustvarjamo veselo, vedro vzdušje. Humor se nanaša tako na proces tvorjenja kot proces interpretiranja ubesedenega, čeprav se

lahko zgodi, da je humorno lahko razumljeno tudi kot resno. Če ji je humorno lahko le namerno, za komično to ne velja. Komično se večinoma nanaša na vidik razumevanja, interpretiranja dejanj, misli idr. drugih. Prav v konverzaciji so pogosta prekrivanja komičnega, smešnega in humorja. Humor lahko vključuje komično in smešno. Smešno potrebuje nepričakovano razmišljanje vsaj na dveh nivojih o nečem, kar se zdi nekompatibilno (Kotthoff 1998: 46). Avtorica meni, da humor ne temelji tako zelo na besedni semantiki, kot to poudarjata semantična teorija humorja in GTVH, ampak bolj na igri med različnimi oblikami tipizacij, institucionalizacij in normiranji. Pravi, da za smešno niso konstitutivne temeljne semantične opozicije (glej 2.2.1.2), ampak nasprotno, konstitutivne so stranske, presenetljive in ustvarjalne bisociacije – razmišljanja na več nivojih – o različnih področjih vedenja in vedénja. Če komuniciranje sicer poteka v dobri veri (angl. *bona-fide-communication*),⁵ humor, šaljenje v komuniciranje tega principa ne vključujeta. Še več, šaljivo komuniciranje sodi med temeljne oblike implikativnega komuniciranja (Kotthoff 1998: 45). S tega vidika avtorica izpostavi prav Griceovo teorijo pogovornih sklepanj, ki je primerna za razumevanje humornih besedil. Maksime Griceovega sodelovalnega načela se tudi za doseganje humorne učinka praviloma izkoriščajo. Za humor je značilno še, da udeleženca komunikacijskega stika v komunikacijskem procesu sodelujeta, a v primerjavi s sodelovalnim načelom imajo zdaj pomembnejšo vlogo druge, družbeno pogojene determinante konteksta. Sodelovalno načelo se mora nemudoma po neupoštevanju maksim ponovno vzpostaviti. Načelo, ki to poudarja, Attardo (2001: 111) imenuje načelo najmanjše količine motenj.

Kot izkoriščanje maksime kakovosti Grice navaja tudi metaforo in ironijo. Za ironijo je bistveno, da so jezikovna sredstva 'le' ironično uporabljena. Ironija je »ena najzlahtnejših oblik človekovega intelekta. Je kazalnik ustvarjalnega duha« (Korošec 2002: 25, tudi Freud 1991: 94). V smislu Ducrotove polifonične teorije izjavljanja Ducrotu (1988: 209) govoriti ironično pomeni, da tvorec predstavlja izrečeno kot stališče, za katero ne odgovarja, saj ima tvorec to stališče za nesmiselno. Hkrati pa po Olgi Kunst Gnamuš (1984: 16 po Habermas) ironičen izrek uporabljamo takrat, kadar želimo doseči svoj namen, ne da bi se želeli zameriti naslovniku, na katerega bi neironičen izrek utegnil imeti negativen učinek. Ubесedeno mora biti glede na naslovnika tvorjeno tako, da upošteva postavke o naslovnikovih vrednotah in normah. Po Attardu (2001: 111) je moč ironije v čustveni dinamiki, ki je sprejemljiva za vse udeležence komunikacijskega stika.

⁵ O tem sicer piše tudi že Raskin (1984: 100).

3 Korpusi humorja

Ker je humor pomemben del kulture vsakega naroda, je ključno, da je preučevan sistematično in z različnih vidikov na gradivu iz lokalnega okolja. Korpusno jezikoslovje je od 80. let 20. stoletja v slovenskem prostoru pomembno sooblikovalo raziskovanje jezika prav z vidika metodičnega pristopa s pisnimi in z govornimi korpusi, kasneje pa so začeli nastajati tudi multimodalni korpusi,⁶ ki temeljijo na video posnetkih različnih govornih situacij in poleg transkripcije govora vsebujejo tudi oznake drugih modalnosti tako na ravni prozodije kot na ravni govornice telesa (Verdonik in drugi 2020). Za jezikovno (in tudi multimodalno) analizo humorja se tako zdi najprimernejša oblika preučevanja posameznih jezikovnih in neverbalnih instrumentov humornosti z le za humor označenim korpusom, ki bi predstavljal po eni strani dragocen vir za jezikoslovno analizo in razumevanje rabe jezikovnih in nejezikovnih sredstev v humornih kontekstih, po drugi strani pa prosto dostopen jezikovni vir za nadaljnjo strojno obdelavo naravnega jezika. V zadnjih nekaj letih so namreč za druge jezike označeni korpusi humorja in druge označene zbirke besedil postali tudi pomemben vir učnih množic za strojno razpoznavanje, razumevanje in generiranje humorja. Za slovenščino takega korpusa še ni.

Predlagava izdelavo korpusa humorja v konverzaciji za slovenščino po naslednjih korakih:

- 1. faza: Pregled obstoječih korpusov humorja in standardov označevanja.
- 2. faza: Definiranje označevalnega procesa.
- 3. faza: Izbira in pridobivanje gradiva.
- 4. faza: Samodejno označevanje korpusa.
- 5. faza: Ročno označevanje korpusa.

3.1 Pregled obstoječih korpusov humorja

Da bi lahko podali predlog izdelave korpusa humorja v konverzaciji za slovenščino, sva pregledali že obstoječe pisne in govorne korpusne humorja v drugih jezikih. Zanimalo naju je predvsem:

⁶ Za slovenski jezik obstaja multimodalni korpus EVA (Mlakar in drugi 2019) v obsegu 1 ure govornega posnetka, označenega na številnih ravneh, od gest in mimike na fizični ravni do njihove semiotične interpretacije, oznak prozodije, sentimenta itd.

- Ali obstajajo prosto dostopni označeni korpusi humorja v drugih jezikih?
- Kako obsežni so in v katerem kodu (pisnem, govornem, multimodalnem) so?
- Kateri elementi so označeni v korpusu (vrsta označenih elementov, kot so posamezni jezikovni elementi za doseganje humornosti, humorne pasaže, intenziteta humornosti ipd.) in kako so označeni (način in merila za označevanje)?

Pri analizi obstoječih korpusov in označenih zbirk humorja sva upoštevali: 1) korpus humorja, ki so nastali za (jezikoslovno ali drugo) analizo posameznih prvin v humorni produkciji, interakciji in pri prepoznavanju humornosti ali drugih s humorjem povezanih pojavov, ter 2) korpus in označene zbirke, ki so nastali za namen strojnega prepoznavanja, generiranja in vrednotenja humorja, ampak le, če so bili kakorkoli označeni za humor, torej so v njih označene humorne pasaže ali drugi humorni elementi, ali če je humornost v teh korpusih kakorkoli človeško presojana z vidika smešnosti/nesmešnosti oziroma stopnje/intenzitete smešnosti.

Pregledane korpus humorja, ki so navedeni v tabeli 1, sva razdelili v skupine glede na vrsto in kanal posredovanega gradiva v 1) pisne, 2) govorne in 3) multimodalne. Pisni korpusi humorja so načeloma nastajali za namene:

- sistematičnega opazovanja posameznega izoliranega elementa za doseganje humorja, npr. metafore (Attardo 2016) ali primere (Veale 2013);
- analize humornega sloga posameznega avtorja (Duguid 2009);
- združeno tako za jezikoslovno analizo humorja kot strojno prepoznavo ali generiranje humorja, npr. pisni korpus v manjšem obsegu kot prvi poskus strojnega razumevanja humorja (Mihalcea in drugi 2006), španski korpus humorja (Chiruzzo in drugi 2020), korpus angleško-hindujskih tvitov s šalami (Khandelwal in drugi 2018), ročno označena zbirka wikinavedkov (Buscaldi in Rosso 2007);
- za strojno razumevanje in ocenjevanje intenzitete humorja, npr. kitajski korpus za raziskovanje humorja (Tseng in drugi 2019), francosko-angleški korpus za analizo humornih besednih iger in strojno vrednotenje humorja (Ermakova in drugi 2022).

Med govornimi korpusi trije primarno niso nastali za namene strojne obdelave: korpus, namenjen jezikoslovni analizi metafor v pogovoru za doseganje humorne učinka (Kyrtzis 2003), in korpusa, namenjena raziskovanju humorne interakcije v spontanem pogovoru (Feyaerts in drugi 2015; Val.Es.Co 2014). Posebej opredeljujeva korpuse, ki so nastali z vzorčenjem že obstoječih večjih govornih korpusov in bili nato posebej označeni za humorne pasaže ali druge humorne elemente (Günther 2003; Nesi 2012; Pickering in drugi 2009; Archakis in drugi 2010).

Multimodalni korpusi oz. označene podatkovne zbirke vključujejo videoposnetke s transkripcijami za namen preučevanja sovpivanja različnih elementov jezikovnega in nejezikovnih kodov pri humorjem izražanju, npr. multimodalna analiza označevalcev humorja (ang. *markers of humor*) (Attardo 2011), analiza zbadanja v ameriških sitcomih (Feyaerts in drugi 2015), analiza smeha med humorno produkcijo (Priego-Valverde 2016) in analiza humornih izrekov v TV-serijah (Singh 2023). Vsi razen prvega so hkrati nastali za namene strojne obdelave humorja.

Tabela 1: Pregledani pisni, govorni in multimodalni korpusi humorja in za humorne elemente ali/in pasaže označene govorne, pisne ali multimodalne podatkovne zbirke

Ime korpusa, zbirke	Avtorji	Leto	Jezik	Dostopnost korpusa, označene zbirke	Velikost	Gradivo	Namen
/	Attardo, S.	2016	angleščina	neobjavljen	neznana (manjši korpus za lastno raziskavo)	besedila s spletnih strani in novinarskih prispevkov	kvalitativna analiza humornih metafor
/	Kyratzis, S.	2003	grščina	neobjavljen	180 minut	transkripcije posnetega pogovora med petimi znanci o različnih temah	uporaba metafor v pogovoru za doseganje humornega učinka
/	Duguid, A.	2009	angleščina	neobjavljen	205.000 besed	ocene, kritike in druga besedila prepoznavnih komičnih britanskih kolumnistov	analiza humornega sloga avtorja, analiza humornih primer
/	Mihalcea, R., Strapparava, C.	2006	angleščina	neobjavljen	16.000 enovrstičnic (<i>oneliners</i>)	humorne enovrstičnice, izluščene s spletnih strani	strojna obdelava (prepoznavna humorja)
/	Attardo, S.	2011	angleščina	neobjavljen	10 minut	video posnetek in transkripcije pogovorov med študenti, ki drug drugemu pripovedujejo šale in se medtem prosto pogovarjajo	analiza označevalcev humorja (<i>markers of humor</i>)
/	Feyaerts, K., Bróne, G., De Ceukelai, R.	2015	angleščina	neobjavljen	402 humorna izseka z zbadljivkami	epizode štirih ameriških sitcomov	empirična analiza zbadljivosti v sekvencah dialoga

Ime korpusa, zbirke	Avtorji	Leto	Jezik	Dostopnost korpusa, označene zbirke	Velikost	Gradivo	Namen
HAHA 2019 Dataset	Chiruzzo, L., Castro, S., Rosá, A.	2019	španščina	objavljen, prosto dostopen	30.000 tvitov	tviti	analiza humorja, označena zbirka za strojno obdelavo (prepoznavna, generiranje in ocenjevanje stopnje humornosti)
Chinese humor corpus	Tseng, Y.-H., Wu W.-S., Chang, C.-Y., Chen, H.-S., Hsu, W.-L.	2020	kitajščina	objavljen, prosto dostopen	3365 šal iz več kot 40 virov	pisne šale	strojna obdelava (razumevanje humorja, ocenjevanje stopnje humornosti)
Cheese!	Priego-Valverde	2016	francoščina	objavljen, prosto dostopen	165 minut	video posnetki s transkripcijami pogovorov	multimodalna analiza smeha pri tvorjenju humorja
Corinth (Corpus of Interactional Humor)	Feyaerts, K., Oben, B., Geert, B., Dirk, S.	2011	angleščina	neobjavljen	300 minut	posnetki in transkripcije spontanega pogovora med mladimi	analiza humorne interakcije
/	Veale, T.	2013	angleščina	neobjavljen	38.294 primer	splet	analiza humornih primer
/	Khandelwal, A., Swami, S., Akthar, S. S., Shrivastava, M.	2018	angleščina in hindijščina	objavljen, prosto dostopen	10.478 tvitov	tviti	strojna obdelava (prepoznavna humorja)
VALESCO. HUMOR corpus	skupina Val.Es.Co (vodja Briz, A.)	2014	španščina	objavljen, prosto dostopen	70 minut	posnetki in transkripcije spontanega pogovora	analiza humorja, zbadanja in posmeha

Ime korpusa, zbirke	Avtorji	Leto	Jezik	Dostopnost korpusa, označene zbirke	Velikost	Gradivo	Namen
The JOKER Corpus	Ermakova, L., Miller, T., Regattin, F., Bosser, A.-G., idr.	2022	francoščina in angleščina	prosto dostopen za raziskovalne namene	3506 šal + 1708 namerno pokvarjenih šal	različni spletni viri, izluščene šale, besedne igre, uganke ...	primerjalna analiza humornih besednih iger v francoščini in angleščini, strojna obdelava (vrednotenje humorja)
Multimodal Multiparty Hindi Humor (M2H2) dataset	Singh, D., Singh, V., Ekbal, A., Bhattacharyya, P.	2023	angleščina in hindijščina	prosto dostopen za raziskovalne namene	6.191 izrekov	13 epizod TV-serije	strojna obdelava (prepoznavna humorja in sentimenta v multimodalnem gradivu)
Emotocorpus	Buscaldi, D., Rosso, P.	2009	italijanščina	prosto dostopen	1966 vikinavedkov	vikinavedki, Wikipedija	strojna obdelava (klasifikacija in prepoznavna humorja)

Vir: lasten

3.2 Označevalni proces

Definiranje označevalnega procesa, ki je eden od ključnih korakov izdelave korpusa humorja v govoru, vključuje:

- definiranje in specificiranje označevanja humornih izrekov (enot konverzacije, ki praviloma na intonacijski, skladenjsko-semantični ravni predstavljajo najmanjšo enoto konverzacije in hkrati na naslovnika učinkuje humorno) oz. pasaž (več humornih izrekov, ki so smiselno vsebinsko zaključen segment konverzacije);
- definiranje in specificiranje označevanja instrumentov, ki pripomorejo k doseganju humornega učinka pri ubesedenem (npr. semantične, pragmatične, multimodalne prvine);
- izbira primernega orodja za označevanje;
- definiranje načina označevanja (število označevalcev, da bo proces označevanja čim bolj zanesljiv; kdo sploh bodo označevalci; ali bodo določeni vnaprej ali bodo neznani (označevanje z množičenjem)) ipd.).

Tabela 2: Pregled označevalnih praks v korpusih humorja

Način označevanja humorja/humornih elementov	Merila za presojanje humornosti besedila	Vrsta označenih elementov
ročno	presoja označevalca	humorna pasaža/element; metafora, primera; logični mehanizem; izražena namera
delno samodejno	smeh (dolžina), aplavz (intenziteta in dolžina); ključniki (#haha, #lol, #rofl, #funny); odziv uporabnikov (<i>user feedback</i>)	smeh, ploskanje; prozodični elementi; smešnost
množičenje	analiza vprašalnika	smešnost (stopenjsko)

Vir: lasten

Pri pregledanih korpusih humorja za druge jezike sva ugotovili (tabela 2), da ročno označeni korpusi večinoma temeljijo na presoji označevalca ali več označevalcev – to pomeni, da označevalci glede na zastavljeno označevalno shemo presojajo, ali je za označevanje izbrani element humoren ali ne, kje se začne in konča humorna

pasaža, ali ima izbrani element humorni učinek ali ne ipd. Delno samodejno označeni korpusi prevzemajo oznake iz že obstoječega označenega gradiva, ki je vključeno v korpus, kot so na primer oznake za smeh in aplavz, tudi dolžina in intenziteta smeha in ploskanja ali ključniki v tvitih, npr. #haha, #lol, #rofl, ki predstavljajo podlago za presojo o humornosti določenega tvita. Poleg tega so upoštevani tudi odzivi uporabnikov, kot je na primer število všečkov humorne objave na družbenem omrežju. Z metodo množičenja se preverja, ali je neko besedilo oziroma izrek humoren ali ne in kako močno humoren je (z različnimi lestvicami).

4 Predlog izdelave korpusa humorja v konverzaciji za slovenščino

Na podlagi pregleda obstoječih korpusov humorja podajava predlog za izdelavo korpusa humorja v konverzaciji za slovenščino:

1. Korpus je primarno namenjen jezikoslovni (in multimodalni analizi), a je primeren tudi za nadaljnjo strojno obdelavo (v formatu TEI, ustrezno tokeniziran, lematiziran, oblikoslovno in skladenjsko označen).
2. Gradivo vključuje video posnetke in pripadajoče transkripcije, pri čemer pri izboru gradiva upoštevamo naslednja merila:
 - a. razmerje med spontanostjo in vnaprejšnjo pripravljenostjo;
 - b. video posnetek omogoča natančno opazovanje neverbalnega obnašanja govorca in po možnosti tudi sogovorca, če ta nastopa; to pomeni, da morata biti v 90 % hkrati vidna vizualni (geste, situacija) in akustični (prozodija, verbalno) del;
 - c. vrsta medija oziroma prenosnika;
 - d. vrsta stika med nastopajočim(i) in publiko, pri čemer mora biti viden odziv sogovorca, da se vidi, kam sodi gesta;
 - e. število nastopajočih;
 - f. uravnoteženost med klasično in e-komunikacijo;
 - g. znanje, potrebno za razumevanje humorja;
 - h. raznovrstnost tematike, ki naj bo čim manj vezana na obdobje nastanka gradiva, priporočena je njena izvzetost iz aktualnega konteksta, da se tako aktualnost teme ne bi zmanjšala;
 - i. primerljiva zastopanost spolov.
3. Transkripcije nastajajo po izoblikovanih standardih.
4. V transkripcijah so po predhodno oblikovani označevalni shemi označene humorne pasaže in instrumenti za doseganje humorja.

5. Merilo za vrednotenje humornosti posameznih pasaž v transkripcijah se presoja na podlagi vprašalnika, in kjer je to mogoče, delno samodejno s prevzemanjem že obstoječih oznak za smeh in ploskanje v transkripcijah.
6. Označevanje poteka v ustreznem orodju za označevanje, v katerem se lahko dodajajo oznake na jezikovni kot nejezikovni ravni.

4.1 Vprašalnik za vrednotenje humornosti posameznih pasaž v konverzaciji

4.1.1 Gradivo

Za učno izvedbo procesa samodejnega in ročnega označevanja humornih izrekov in pasaž v konverzaciji v slovenskem jeziku sva uporabili gradivo slovenskega stand-upa, podcasta ali razvedrilne TV-oddaje. V vprašalnik sva dodali pet izsekov iz video posnetkov po lastni presoji in upoštevajoč kriterije iz 4. poglavja. Podrobneje so opisani v tabeli 3.

Tabela 3: Izbrani humorni izseki za vrednotenje humornosti posameznih pasaž v konverzaciji

Vrsta gradiva	Dolžina	Leto nastanka	Št. govorcev	Dostopnost	Povezava
stand-up	1 min 45 s	2020	1	dovoljenje avtorja	https://1ka.arnes.si/uploadi/editor/doc/1680781230udar-po-mosko_1.mp4
podcast	4 min 27 s	2022	2	dovoljenje avtorjev	https://1ka.arnes.si/uploadi/editor/doc/1679393556Prepona-1.mp4
stand-up	30 s	2012	1	korpus BERTA	https://1ka.arnes.si/uploadi/editor/doc/1680781683ales-novak_komik-1.mp4
razvedrilna TV-oddaja	1 min 30 s	2008	3	korpus GOS	https://1ka.arnes.si/uploadi/editor/doc/1680781804as-ti-tud-not-padu_Kobal_1.mp4
razvedrilna TV-oddaja	59 s	2007	3	korpus GOS	https://1ka.arnes.si/uploadi/editor/doc/1680817192as-ti-tud-not-padu_1.mp4

Vir: lasten

Pri prepoznavanju humornosti pasaž v konverzaciji in pri določanju, katera jezikovna in nejezikovna sredstva so humorna, sva ugotovili, da razumevanje pasaž kot humornih niti med nama ni bilo enotno in da je bilo razumevanje pasaž/izrekov

kot humornih/smešnih odvisno tudi od najinega trenutnega razpoloženja. Tudi zato sva se odločili, da v gradivu, ker je prisotno občinstvo, njegov odziv s smehom ali ploskanjem pomeni, da so naslovniki izrečeno razumeli kot humorno/smešno. Kjer pa ga ni bilo, sva nujno potrebovali neodvisno, testno občinstvo, ki bi ob pripravljenem anketnem vprašalniku podalo svoje razumevanje, doživljanje izbranih pasaž.

4.1.2 Anketa

Anketa je bila izvedena med študenti slovenistike in računalništva. Delno ali v celoti jo je skupno rešilo 171 študentov. Izvedena je bila z namenom presoje, ali je lahko tovrstna metoda učinkovita za določanje humornih pasaž in ali lahko pomaga pri presoji označevalca, katera jezikovna ali nejezikovna sredstva vplivajo na humornost izreka oz. pasaže. S tem se želiva predvsem izogniti subjektivnim presojam posameznih označevalcev, hkrati pa želiva pri identifikaciji humorja upoštevati presojo več različnih generacij.

Anketni vprašalnik je vključeval pet posnetkov, anketa pa je potekala tako, da so si študenti najprej pogledali izbrano pasažo, nato so bili pozvani, da:

- na lestvici od »sploh ni smešno« do »zelo smešno« ocenijo, kako smešen se jim je zdel predvajani odlomek;
- izberejo enega ali več odgovorov, zakaj se jim pasaža ni zdela oziroma se jim je zdela smešna:
 - a) zaradi uporabljenih besed (zapiši besede),
 - b) zaradi odnosa govorečega do sogovorca, sogovorke,
 - c) zaradi vsebine (zapiši vsebine),
 - d) zaradi odnosa do vsebine,
 - e) zaradi mimike, kretenj, gibov,
 - f) zaradi načina, kako je bilo kaj povedano (zapiši, kaj je bilo smešnega pri načinu povedanega), in
 - g) drugo.

Odgovori pod točko a) opisujejo semantična sredstva, odgovori pod točkami b), c) in d) opisujejo pragmaticne strategije in znanje, odgovori pod točkama e) in f) pa kažejo na nejezikovne kode oziroma prozodična sredstva. Točko g) sva dodali, da bi

anketiranci lahko dodali še prvine, ki jih ne bi znali ali ne bi mogli umestiti v katero od prejšnjih točk.

Na podlagi analize podanih odgovorov sva ugotovili, da je vprašalnik smiselno orodje za določanje humornih pasaž ter s humorjem povezanih jezikovnih in nejezikovnih sredstev v korpusu:

- Zapisane besede, ki so jih navedli anketiranci v svojih odgovorih in zaradi katerih se jim zdi pasaža humorna, določajo pasažo kot humorno. V humorni pasaži je lahko več govorcev in več različnih šal, ki sodijo v eno krovno humorno sekvenco. Ob tem je treba preveriti, ali so označeni deli prekrivni s smehom, ploskanjem publike.
- Zapisane besede, ki so jih navedli anketiranci v svojih odgovorih in zaradi katerih se jim zdi pasaža humorna, so del semantičnih sredstev, ki sodelujejo pri tvorjenju humorja, npr. metaforični izrazi, uporaba sopomenk ali logičnih mehanizmov za doseganje humorja, npr. za napad, pretiravanje, samoškodovanje ipd.
- Odgovori, ki opredeljujejo doseganje humornega učinka zaradi mimike, kretenj, gibov ali zaradi načina, kako je bilo kaj povedano, definirajo označena nejezikovna sredstva in prozodične prvine govora.

Kljub navedenim prednostim vprašalnika sva zaznali nekatere pomanjkljivosti pri definiranju posameznih vprašanj. Izkazalo se je namreč, da anketiranci niso dobro ločevali med posameznimi ponujenimi kategorijami; prekrivnost odgovorov sva zaznali pri ponujenih možnostih »zaradi uporabljenih besed« in »zaradi vsebine«, v manjši meri tudi pri odgovorih »zaradi mimike, kretenj, gibov« in »zaradi načina, kako je bilo povedano«. Te prekrivnosti so razumljive, saj je vsebina ubesedena z leksikalnimi sredstvi, laiki pa tudi težko razlikujejo med jezikovnim kodom, nejezikovnimi kodi in prozodičnimi prvinami govora.

5 Sklep

Čeprav je humor družbeni pojav (teorija superiornosti) in človekov notranji mehanizem premagovanja težav v življenju ter sprošča napetost v telesu (teorija sproščanja) zaradi česa nepričakovanega (teorija neskladja), je njegovo doživljanje odvisno od razpoloženja konkretnega posameznika in njegove pripadnosti določeni

skupini, lahko tudi generacijski. Prav to dodatno otežuje raziskovanje humorja v konverzaciji in tudi izdelavo korpusa, ki bi imel označene humorne pasaže. Kljub temu, da je npr. metafora po Griceovi teoriji vedno izkoriščanje maksime kakovosti, vsaka metafora v konverzaciji ni humorna in tudi ne učinkuje humorno. Anketni vprašalnik pomaga pri določanju humornih pasaj in izrekov, vendar laiki običajno ne razmišljajo o tem, zakaj je kaj humorno/smešno in zakaj ne, tj. ne razmišljajo o semantičnih scenarijih in drugih virih znanja ter nejezikovnih kodih in prozodičnih prvinah govora za tvorjenje humornega besedila. To pomeni, da bo najverjetneje potrebnih še nekaj poskusov pred dokončnim oblikovanjem anketnega vprašalnika z vedno novimi posnetki in verjetno tudi z vedno novimi sodelujočimi. Pomeni pa tudi, da bodo humorne pasaže v korpusu najverjetneje imele hkrati več korpusnih oznak, ki bodo z različnega vidika (semantičnega, pragmatičnega, nejezikovnega, prozodičnega) označevale humorno/smešno.

Literatura

- Argiris ARCHAKIS, Maria GIAKOUMELOU, Dimitris PAPAZACHARIOU, Villy TSAKONA, 2010: The Prosodic Framing of Humour in Conversational Narratives: Evidence from Greek Data. *Journal of Greek Linguistics* 10, 187–212.
- Salvatore ATTARDO, 2001: Humorous Texts: A Semantic and Pragmatic Analysis. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Salvatore ATTARDO, 2006: Cognitive linguistics and humor. *Humor: International Journal of Humor Research* 19(3), 341–362.
- Salvatore ATTARDO, Lucy PICKERING, Amanda BAKER, 2011: Prosodic and multimodal markers of humor in conversation. *Pragmatics and Cognition* 19(2), 224–247.
- Salvatore ATTARDO, Victor RASKIN, 2017: Linguistics and Humor Theory. *The Routledge Handbook of Language and Humor*. Ur. Salvatore Attardo. New York, London: Routledge. 49–63.
- Saša BABIČ, 2018: Stereotipi in predsodki o ženskah in moških v šaljivih vprašanjih. Humor u svakodnevnj komunikaciji. Ur. Renata Jambrešić Kirin [et al.]. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku. 81–95.
- Robert Alain DE BEAUGRANDE, Wolfgang Ulrich DRESSLER, 1992: *Uvod v besediloslouje*. Prevod: Aleksandra Derganc, Tjaša Miklič. Ljubljana: Park.
- Henri BERGSON, 1977: *Esej o smehtu. Filozofska intuicija. Uvod v metafiziko*. Prev. Janez Gradišnik. Ljubljana: Slovenska matica.
- Silvija BOROVIK, 1997: Humor, ironija in groteska v delih Janka Messnerja. *Slavistična revija* 45/2-1. 127–134.
- Davide BUSCALDI, Paolo ROSSO, 2007: Some experiments in humour recognition using the italian wikiquote collection. *WILF 2007. LNCS (LNAI)* 4578. 464–468.
- Luis CHIRUZZO, Santiago CASTRO, Aiala Rosá, 2020. HAHA 2019 Dataset: A Corpus for Humor Analysis in Spanish. *Proceedings of the Twelfth Language Resources and Evaluation Conference*. Marseille: European Language Resource Association. 5106–5112.
- Alison DIGUID, 2009. Loud signatures- Comparing evaluative discourse styles – patterns in rants and riffs. *Studies in Corpus Linguistics* 36. 289–315.
- Oswald DUCROT, 1988: *Izrekanje in izrečeno*. Ljubljana: Založba ŠKUC: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

- Marta DYNEL, 2009: Beyond a Joke: Types of Conversational Humour. *Language and Linguistics Compass* 3(5). 1284–1299.
- Liana ERMAKOVA, Tristan MILLER, Fabio REGATTIN, Anne-Gwen BOSSER, Claudine BORG, Elise MATHURIN, Gaëlle LE CORRE, Silvia ARAUJO, Radia HANNACHI, Julien BOCCOU, Albin DIGUE, Aurianne DEMOY, Benoît JEANIEAN, 2022: Overview of JOKER@CLEF 2022: Automatic Wordplay and Humour Translation Workshop. *Experimental IR Meets Multilinguality, Multimodality and Interaction*, Springer International Publishing. 447–469.
- Tomaz ERZAR 1997: *Obrat Gilles Deleuza: Teorija subverzije in ideja populne ontologije v Logiki smisla in Anti-Ojdlpu*. Ljubljana: ZRC SAZU, Založba ZRC.
- Kurt FEYAERTS, Geert BRÔNE and Robin DE CEUKELAIRE, 2015: The Art of Teasing A corpus study of teasing sequences in American sitcoms between 1990 and 1999. *Cognitive Linguistics and Humor Research*. Ur. Geert Brône, Kurt Feyaerts, Tony Veale. Berlin, München, Boston: De Gruyter Mouton. 215–243.
- Sigmund FREUD, 1991: Humor. *Problemi*. 2/3. 93–96. Prevod: Peter Klepec.
- Paul GRICE, 1989: Logic and Conversation. *Studies in the Way of Words*. Cambridge: Harvard University Press. 22–40.
- Ulrike K. GÜNTHER, 2003: *What's in a laugh? Humour, jokes and laughter in the conversational corpus of the BNC*. Doktorska disertacija. Univerza v Edinburgu.
- Urška JARNOVIČ, 2008: 7. mednarodna poletna šola in simpozij o humorju in smehu, Aberdeen, 9.–14. july 2007. *Jezik in slovstvo* 53/1, 155–160.
- Marko JESENSEK, 2010: Humornost v kratki pripovedi Prežihovega Voranca. *Jezik in slovstvo* 55/3–4, 111–121.
- Ankush KHANDELWAL, Sahil SWAMI, Syed S. AKHTAR, Manish SHRIVASTAVA, 2018: Humor Detection in English-Hindi Code-Mixed Social Media Content : Corpus and Baseline System. *Proceedings of the Eleventh International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC 2018)*. 1203–1207.
- Tomo KOROŠEČ, 2002: Razčlemba razžalitev v tiskanih medijih (Jezikoslovna izhodišča). Razžalitev v tiskanih medijih. Avtorji T. Korošec idr. Ljubljana. Znanstvena knjižnica. 3–30.
- Helga KOTTHOFF, 1998: *Spaß Verstehen. Zur Pragmatik von konversationellem Humor*. Reihe Germanische Linguistik 196. Tübingen: Niemeyer.
- Mira KRAJNC IVIČ, 2011: Uvod v analiziranje šaljivega v pogovarjanjih. *Meddisciplinarnost v slovenistiki* Ur. Simona Krajnc. Obdobja 30. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 265–270.
- Mira KRAJNC IVIČ, 2013: Humorno v besedilih različnih neumetnostnih funkcijskih zvrsti. *Družbena funkcijskost jezika: (vidiki, merila, opredelitve)*. Ur. Andreja Žele. (Obdobja 32.) Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 227–232.
- Mira KRAJNC IVIČ, 2017: Humorja ni nikoli preveč – ali pač. *Slovenistika 10: zbornik predavanj*. Ur. Marija Bajzek Lukač. Budapest: ELTE BTK, Szlav Filológiai Tanszék. 157–168.
- Olga KUNST GNAMUŠ, 1984: Govorno dejanje – družbeno dejanje. Komunikacijski model jezikovne vzgoje. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Sakis KYRATZIS, 2003: *Laughing metaphorically: metaphor and humour in discourse*. 8th International Cognitive Linguistics Conference: July 20– 25, 2003, University of La Rioja, Spain. Theme session: Cognitive-Linguistic Approaches to Humour. Dostop 1. 9. 2023 na <http://www.ling.arts.kuleuven.ac.be/iclc/Papers/Kyrtzis.pdf>.
- Cristina LARKIN-GALIÑANES, 2017: An Overview of Humor Theory. *The Routledge Handbook of Language and Humor*. Ur. Salvatore Attardo. New York, London: Routledge. 4–17.
- Rada MIHALCEA, Carlo STRAPPARAVA, 2006. Learning to laugh (automatically): Computational models for humor recognition. *Computational Intelligence* 22/2, 126–142.
- Izidor MLAKAR, Darinka VERDONIK, Simona MAJHENIČ, Matej ROJC, 2019: Towards pragmatic understanding of conversational intent: A multimodal annotation approach to multiparty informal interaction—The EVA Corpus. *Statistical Language and Speech Processing: 7th International Conference*. Ur. Carlos Martín-Vide, Matthew Purver, Senja Pollak. 19–31.
- Hilary NESI, 2012. Laughter in university lectures. *Journal of English for Academic Purposes* 11/2, 79–89.

- Lucy PICKERING, Marcella CORDUAS, Jodi EISTERHOLD, Brenna SEIFRIED, Alyson EGGLESTON, Salvatore ATTARDO, 2009: Prosodic markers of saliency in humorous narratives. *Discourse Processes*, 46(6), 517–540.
- Béatrice PRIEGO-VALVERDE, Brigitte BIGI, Mary AMOYAL, 2020: "Cheese!": a corpus of face-to-face French interactions. A case study for analyzing smiling and conversational humor. *Proceedings of the Twelfth Language Resources and Evaluation Conference*. Marseille: European Language Resource Association. 467–475.
- Béatrice PRIEGO-VALVERDE, 2016: *Cheese!*. Dostop 1. 9. 2023 na <https://hdl.handle.net/11403/cheese>.
- Victor RASKIN, V., 1984: *Semantic Mechanisms of Humor*. Dordrecht, Boston, Lancaster: D. Reidel Publishing Company.
- Dushyant SINGH, Gopendra VIKRAM, Asif EKBAL, Pushpak BHATTACHARYYA, 2023: MHaDiG: A Multilingual Humor-aided Multiparty Dialogue Generation in multimodal conversational setting. *Knowledge-Based Systems* 278.
- Irena STRAMLJIČ BREZNIK, 2002: *Besedoslovne lastnosti Gomilšakovega sestavka Čujte, čujte možje!* Zbornik razprav. Ur. Simona Kranjc. (Mednarodni znanstveni simpozij o Jakobu Gomilšaku). Trnovska vas: Občina (Ptuj; Senčar). 99–109.
- Mojca STRITAR, 1999/2000: Šale. Analiza besedilne zgradbe in pojasnitev poante. *Jezik in slovnost* 45/4. 148–161.
- Yuen-Hsien TSENG, Wun-Syuan WU, Chia-Yueh CHANG, Hsueh-Chih CHEN, Wei-Lun HSU, 2020: Development and Validation of a Corpus for Machine Humor Comprehension. *Proceedings of the Twelfth Language Resources and Evaluation Conference*. Marseille: European Language Resource Association. 1346–1352.
- Valencia.Español.Coloquial, 2014: Corpus Val.Es.Co, vodja projekta: Antonio Briz. Projekt je nastal s podporo CIPROM/2021/038 (MCIN/AEI in FEDER) »Način ustvarjanja Evrope«.
- Tony VEALE, 2013: Humorous similes. *Humor: International Journal of Humor Research* 26(1). 3–22.
- Darinka VERDONIK, Andrej ŽGANK, Simona MAJHENIČ, Izidor MLAKAR, 2000: *Govorni, dialoški in multimodalni jezikovni viri : pregled stanja*. Vsebinsko poročilo. Maribor: Fakulteta za elektrotehniko, računalništvo in informatiko. Dostop 1. 9. 2023 na <https://dk.um.si/Dokument.php?id=142047&lang=slv>.
- Franc ZADRAVEC, 1991: Cankarjeva ironija. Murska Sobota: Pomurska založba; Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

